

O výstavě

Někdy na začátku padesátých let jsem byl jako student naverbován za průvodce po veliké a bombastické výstavě, která zobrazovala tehdy aktuální Stalinovy představy o budování komunismu. Výstava se skládala z obrazů, fotografií, map, projektů a nejrůznějších předmětů velkolepého světa, do kterého nám bylo slibováno vstoupit. Nebylo přesně řečeno, kdy se toho dočkáme, ale já sám jsem počítal s tím, že ve svém zralém věku už snad budu v takovém světě žít a že zítřek na výstavě bude pro mě jednou světlým dneškem.

Budoucnost se na výstavě prezentovala maketami velkých staveb, elektráren a kanálů, které zavodňovaly pouště a měnily je v zahrady. Větrolamy, táhnoucí se stovky kilometrů, chránily úrodná pole, na kterých oraly elektrické traktory na pásech, krávy s obrovskými vemeny produkovaly řeky mléka a hory másla.

Ukazoval jsem začínajícím družstevníkům svazečky trojklasé pšenice a obrovské klasy jakéhosi mičurinského prosa. Naši družstevníci se nedůvěřivě rozhlíželi, cosi si šeptali a kroutili nedůvěřivě hlavami. Účast na výstavě byla organizována, to znamená, že tam musel jít i ten, kdo tam nechtěl. Jen občas se sem zatoulal nějaký soukromník z vlastní píle. Jeden takový, jak se mi zdálo stařeček, možná to však ani nebyl stařeček, možná tehdy nebyl starší než já teď, se zastavil u trojklasé pšenice, chvílemi hleděl na ni a pak na mě a pak se mě zeptal: „Vy na to věříte?“ Překvapeně jsem odpověděl: „Proč bych nevěřil, vždyť ji vidím před sebou a mohu si na ni sáhnout. Sáhněte si na ni taky.“ Návštěvník však na pšenici nesáhl. Připadal mi v té chvíli stejně zaostale jako ti kardinálové, kteří odmítali podívat se Galileovým dalekohledem. Jen se na mě soucitně díval a řekl tak, že si to pamatuji třicet let: „Lidé pěstují obilí už po tisíce let. Kdyby bylo něco takového možné, už by na to dávno přišli.“ A odešel. Já jsem si zase řekl, že je to asi tím, že je tak starý. On se už asi nedočká a prostě závidí nám, kteří budeme jednou žít v blahobytu trojklasých pšenic. Nevěří, protože nechce věřit. Ve velkém sále zářily barevné žárovky na místech, kde vyrostou hydrocentrály, továrny a nová města.

Dnes se mi zdá, že jsem nemohl v té době být až tak úplně praštěný a že jsem snad přece jen nějakou tu pochybnost o lepenkové budoucnosti měl. Ta se však krčila

před rozmáchlým gestem, kterým Stalin měnil na mapách jedné šestiny světa přírodu a připravoval mně a té dívce, se kterou jsem tehdy chodil, nádhernou budoucnost. Kdybych zapochyboval o pravdivosti trojklasé pšenice, musel bych zapochybovat i o celku té budoucnosti, která zaplňovala několik rozlehlých sálů. Byl bych se třeba i smířil s ojedinělou pochybností, ale nemohl jsem se smířit s představou, že všichni ti, kteří se usnesli váhou své moci změnit přírodu a zajistit nebývalé štěstí svému lidu, žvaní jen tak do větru a plánují něco, o čem nic pořádně nevědí. Neodvážil jsem se předpokládat, že i samotná nákladná výstava, na kterou se chodí dívat tisíce lidí, by mohla být jen propagandistickým trikem a promyšleným podvodem na takových prost'áčcích jako jsem já. Dodnes si nejsem jist, zda jím skutečně byla. Spíše se kloním k názoru, že Stalin a po něm ještě i jiní vůdcové projevovali prostě strašlivou nekvalifikovanost stran budoucnosti, že podváděli sami sebe, že jejich duch, nadnášený neomezenou mocí a souhlasem přestrašeného okolí, se odpoutal od země a bloudil jako duch jurodivých.

S mnoha jinými nekvalifikovanými koncepcemi budoucnosti určily však i trojklasé pšenice na nějakou dobu můj postoj k přítomnosti. Byl jsem odhodlán pomáhat uvědoměle tomu, aby lidé co nejrychleji vpluli se svými životy do nádherného sociálního přístavu, který pro ně vymyslel muž s čelem sedláka. Neuvažoval jsem dále o tom, jestli o to stojí a co si v přístavu se svými životy počnou.

Po třiceti letech, které uplynuly od výstavy, zjišťuji sám, jak nicotně ovlivnily blýskavé dějiny naděje a velká plátna budoucnosti dějiny mého vlastního života. Nevplul jsem do klidného přístavu sociálních zázraků a už vůbec nemám pocit, že by existovala nějaká paralela mezi mým životem a velikými dějinami. Když vzpomínám na všechna období, která mi přinesla vytržení, lásku, klid, štěstí, žal i zázrak životní intenzity, uvědomuji si, že se téměř nekryjí se vzrušením velkých dějin, že vrcholy mého života a vrcholy v budování nové společnosti se minuly. Jako by plán zářivé budoucnosti přestal najednou s mým životem souviset, jako by přestal souviset i se životem jiných lidí a projevil svou lepenkovou povahu.

Bůhví jestli vůbec nějak souvisí s budováním přehrad a větrolamů, že jsem nikdy v životě neměl hlad, že ho neměly ani moje děti, že jsem měl jakž takž vždycky střechu nad hlavou, že jsem jezdil autem a desetkrát dokonce letadlem. Nikoho nenapadne klanět se s vděčností dřívějším modlám za to, že nežijeme v bídě. Myslelo se tehdy

šťěstím to, že si koupíme ledničku, automatickou pračku a psací stroj? Celá Evropa se dívá na televizi, na výstavě o budoucnosti nebyla tehdy ještě zastoupena. Politické dějiny se jen málo podílely na tom, že jsme se v Evropě, někdo víc, někdo míň, dopracovali ke standardu, pro který výstava neměla dost fantazie. Nebyla to zřejmě rozmáchlá gesta jurodivých, která nás dovedla k evropskému standardu, ale neústupná technologická zvědavost a dovednost. Podvody se neprosadily. Chléb, který si mohu podle libosti nakoupit v obchodě, se pečce ještě pořád jen z jednoklasé pšenice.

Přestože jsem chtěl žít v souladu s velkými dějinami, nezdařila se mi synchronizace. Mé revoluce, vzestupy, pády, extáze a zklamání se nekryly s týmiž událostmi ve velkých dějinách. Slyšel jsem mluvit o pokroku, ale na své kůži jsem cítil něco jiného. Když jsem vedl své syny po prvé do školy, stanul jsem ve svých malých dějinách na prahu komunismu, když je pak po letech nechtěli vzít na vyšší školy, posunul jsem se ke středověku. Už dávno jsem opatrný k euforiím, které se snaží v našich životech vyvolat naděje velkých dějin. Víím z vlastní zkušenosti, že velké dějiny jsou schopny napumpovat rajskeho plynu do lidských duší toužících po štěstí jen na přechodný čas. Když trvá život dost dlouho, ukáže se nestálost a tēkavost tohoto plynu. Tato zkušenost je však, jak se při pohledu na svět o tom znovu a znovu přesvědčuji, nepřenosná. Mladí lidé budou i nadále čas od času fascinováni velkými výstavami zářivé budoucnosti a budou se nadále domnívat, že by zápasem o takovou budoucnost mohli naplnit vlastní životy. Připojí se k rozmáchlým gestům, protože nebudou schopni uvěřit tomu, že by velké dějiny byly schopny tak nákladných podvodů.

In: ŠIMEČKA, M.: *Kruhová obrana*. Bratislava: Artforum/ Nadácia Milana Šimečku, 2011, s. 28-31.